

जाहिरातीचे दर.

हालील पच्यावर चौकशी
करावी.व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हॉशिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

"अर्थ एव प्रधानः" इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कोटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख १६ डिसेंबर, १९३६.

अंक ५०

खरें समाधान—

आपलें कर्तव्य करणें यांतच आहे—
आपल्या कुटुंबांतील मंडळींची योग्य तरतूद आगाऊ करून ठेवणें
आपलें कर्तव्य आहे.

मग त्याला उपाय आमची पॉलिसी घेऊन विमा उतरणें हाच आहे.

दि गुडवुड्ल ऑशुअरन्स कंपनी, लि.

या कंपनीची पॉलिसी सर्व तऱ्हेनें सोडरकर आहे.

—अत्यंत माफक हत्ते—भरपूर सवलती—एजंटांना योग्य कमिशन—

—एजंटांच्या वारसालाही कमिशन मिळणेची योजना—

विशेष माहितीसाठी लिहा—

हेड ऑफिस:—कुपवाड, जि. सातारा.

पोस्ट:—मिरज मिशन हॉस्पिटल.

मुंबई व उपनगरांचे
चीफ एजंट्स:—
डॅश एजन्सी, मुंबई नं. ७.

सातारा व नगर जिल्हे आणि औंध
व भोर सस्थान या भागांचे चीफ
एजंट्स:—भारत एजन्सी, कऱ्हाड.

POONA CIRCULATING LIBRARY

Deccan Gymkhana, POONA 4

Magazines & Books supplied in your own home. Over 100 different English Marathi, Hindi, Bengali, Gujrati, French & German journals to choose from.

For particulars see or write to:—

D. P. ATHALYE,
Proprietor.

For All Medicinal Requisites

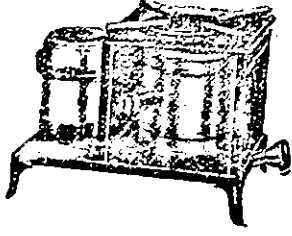
— TRY —

N. MAHADEV & Co.

DISPENSING CHEMISTS
AND
DRUGGISTS

City Post Office Corner, POONA 2.

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट
गरजा लक्षांत घेऊन हें
मॉडेल बनविलें आहे.

किंमत माफक.

पंप नाही ! पिंप नाही !! आवाज नाही !!!

ज्युनियर प्रभाकर
सेफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्स:-ओगले ग्लास वर्क्स., लि.

ओगलेवाडी, (सं. औंध), जिल्हा सातारा.

पुणे स्टॉकिस्ट्स:-

१ केळकर ब्रदर्स,

बुधवार चौक.

२ म. इ. को. ऑ. एजन्सी.

लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

म्हैसूर संस्थानांतील शेतीस पाणीपुरवठा

म्हैसूर संस्थानामध्ये, शेतीकरिता पाणी साठवणारी लहान मोठी मिळून २५,००० धरणे व तलाव आहेत आणि त्यांत संस्थानचे हद्दीत पडणाऱ्या पावसापैकी शेकडा १३ इतकें पाणी साठविलें जातें. पाणीपट्टीपासून संस्थानास ४० लक्ष रुपये उत्पन्न मिळतें. हीं धरणे व तलाव आज पुनः बांधावयाचीं झाल्यास, त्यास ३० कोटी रुपये खर्च येईल.

चहाच्या प्रचाराप्रतिपत्त्यर्थ ४० लक्ष रुपये

चहाच्या खपाचा प्रसार करण्यासाठी व्हावयाच्या प्रचाराबाबत हिंदुस्थान देशास १९३७ सालीं सुमारे ४० लक्ष रुपये खर्च करावा लागेल असा अंदाज असून ही रकम उभी करण्याकरिता चहाच्या निर्गतीवरील पट्टीत १ जानेवारी १९३७ पासून वाढ करणे जरूर पडेल, असें मत व्यक्त करण्यांत आलें आहे.

रोममध्ये प्रचंड जयस्तंभ

इटलीनें नवीन स्थापन केलेल्या साम्राज्याचें द्योतक म्हणून रोममध्ये २६० फूट उंचीचा ब्राँझ धातूचा एक प्रचंड जयस्तंभ उभारण्यांत येत आहे. त्याचें वजन २५० टन होईल. आणि त्याच्या शिखरापर्यंत जाण्यास जिने व पाळणे यांची सोय करण्यांत येईल.

बेडुक पाळण्याचा धंदा

ग्रेटब्रिटनमध्ये बेडुक पाळण्याचा धंदा चालू करण्याच्या हेतूनें बेडुकांच्या बारा नर-माद्या अमेरिकेंतून आणविल्या आहेत. प्रत्येक जोडीस सुमारे ६५० रुपये किंमत पडली असून बेडुकांचें मांस लोकप्रिय होईल अशी कल्पना आहे.

रशियांत शिक्षणाचा प्रसार

महायुद्धापूर्वी रशियांत प्राथमिक व दुय्यम प्रतीच्या शाळांमध्ये ७० लक्ष मुलें होती. त्यांची संख्या सध्या अडीच कोटींच्या वर गेली आहे. पूर्वी प्रौढ जनतेत निरक्षरतेचें प्रमाण शेकडा ७० होतें, तें आतां १० पर्यंत उतरलें आहे.

चित्रपटांतील चुंबनास कात्री ?

जपानी लोकांस चुंबन व नाच ह्यांचे देखावे आवडत नाहीत. म्हणून परदेशी चित्रपटांतून असलीं दृश्ये काढून टाकण्यांत येणार आहेत, असें म्हणतात. ह्या रीतीनें चित्रपटांस कात्री लावल्यास त्यांचा आकर्षकपणा कोठें राहिला असें इतर देशांत अनेकांस वाटल्यावांचून रहाणार नाही.

मोटारी व लॉन्ग्या ह्यांची आयात कमी झाली

१९३५-३६ सालीं हिंदुस्थानमध्ये २ कोटी ५१ लक्ष रुपये किंमतीच्या १३,५९० मोटारगाड्यांची आयात झाली. पूर्वी वर्षी-पेक्षा ही आयात ८४४ नी कमी आहे. १९३४-३५ च्या मानानें गेल्या वर्षी १,५०० मोटार लॉन्ग्या कमी आल्या. हिंदुस्थानांत उतरलेल्या लॉन्ग्यांची किंमत १ कोटी २० लक्ष रुपये भरली.

मोटारीच्या आयातीची प्रांतवार वांटणी

मोटारीचे धंद्यांत हिंदुस्थानांतील प्रांतांचा वांटा कसा आहे, ह्याची माहिती आयात मोटारीच्या खालील वर्गवारीवरून कळेल:-

मुंबई: ५,८३९ बंगाल: १,०८६
मद्रास: ८२२ सिंध: ३५३
ब्रह्मदेश: १३२

हिंद-ब्रिटन कराराची बोलणी पुढें ढकलली ?

हिंद-ब्रिटन व्यापारी करारासंबंधांतील वाटाघाटी तूर्त बंद ठेवण्यांत आल्या आहेत. ब्रिटिश सरकारच्या सवलतीविषयीच्या मागण्या मान्यतेच्या मर्यादेपलीकडच्या असल्याविषयी हिंदी प्रतिनिधी मंडळाचें एकमत आहे.

चालू खात्यांतील रकमावर अर्धा टक्का व्याज

पुनः कळावेण्यांत येईपर्यंत, चालू खात्याच्या रोजच्या शिलकांवर शेकडा ३ टक्का दरानें व्याज देण्यांत येईल, असें मुंबईतील २१ बँकांच्या व्यवस्थापकांनीं आपल्या सातेदारांस कळविलें आहे.

सोनें महागलें, तरी हिंदी उत्पादन वाढत नाही

१९३३ सालीं सोन्याचें जागतिक उत्पादन २३ कोटी औंस झालें व त्यांस २०० कोटी रुपये किंमत आली. सोन्याचा चढता भाव व मध्यवर्ती बँकांची मागणी ह्यांमुळे उत्पादनांतही वाढ होत आहे. हिंदुस्थानांतील खार्णीतून निघणाऱ्या सोन्याचें जागतिक उत्पादनाशीं प्रमाण १००:१-३५ इतकें पडतें. दक्षिण आफ्रिकेंत सर्वांत ज्यास्त सोनें निघतें. हिंदुस्थानांतील एकूण उत्पादनापैकी (३,३६,१०६ औंस) म्हैसूरमध्ये ९९.९ टक्के सोनें सापडतें. सोन्याच्या वाढत्या बाजारभावाबरोबर वार्षिक हिंदी उत्पादनांत भर पडत नाही, हें विशेष होय. तथापि, कोलार येथील खार्णी आणखी बराच काळपर्यंत सोनें पुरवित रहातील, अशी अपेक्षा आहे.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

ता.	रुपये किंमत
२९-११-३६ ते ५-१२-३६	३९,३९,८४३
६-१२-३६ ते १२-१२-३६	४९,७५,५८६
२१-९-३१ ते १२-१२-३६ अखेर	२,८९,२६,०७,०६१

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ६००	व टापटीपीचे रस्ते—ग्रेट-
२ सहकारी संस्थांच्या स्थितीचा आढावा ... ६०१	मिशनचे कापडाच्या व्यापार- रांतील स्थान—हिंदी कोळ- शास मागणी वाढली
३ मराठेशाहीतील सराफी धंदा ... ६०२	५ महाराष्ट्रातील हरिजन ६०५
४ स्फुट विचार ... ६०३	६ चीनमध्ये जपानी मालाची नाकेबंदी ... ६०५
सहावे जॉर्ज बादाशाहींनी राज्यसूत्रे घेतली—बादाशा- हांचा राज्यसंन्यास व विमा कंपन्यांचे नुकसान—सांख- रेच्या कारखानदारांचे व्या- पान्यांस उत्तर—म्युनिसिपल कचऱ्यांतील संपत्ति—स्वच्छ	७ सहकारी चळवळ ... ६०६
	८ विम्याच्या पैशाची मागणी नामंजूर ... ६०७
	९ १९३५-३६ सालांतील आयात ... ६०७
	१० निवडक बाजारभाव ६०८

अर्थ

बुधवार, ता. १६ डिसेंबर, १९३६

सहकारी संस्थांच्या स्थितीचा आढावा

प्रांतिक सहकारी खाती व संस्था ह्यांच्या प्रतिनिधींची एक परिषद हिंदुस्थान सरकारच्या विद्यमाने भरत असते, तीमध्ये सहकारी चळवळीमध्ये वेळोवेळ महत्त्वाचे व अवघड प्रश्न उपस्थित होतात, त्यांची चर्चा व निर्णय करण्यास चांगली संधि मिळते. भिन्न प्रांतांतल्या परिस्थितीच्या अनुभवाचा फायदा परिषदेच्या सर्व सभासदांस मिळून चर्चा अनेक दृष्टींनी मार्गदर्शक अशी होते. चालू महिन्याच्या पहिल्या व दुसऱ्या आठवड्यांत दिल्ली येथे प्रथम प्रांतिक सहकारी रजिस्ट्रारांची सभा भरून तीमध्ये खात्यांच्या कारभारासंबंधाच्या व इतर विषयांची चर्चा झाली आणि नंतर रजिस्ट्रार व अन्य प्रतिनिधी ह्यांच्या परिषदेत अनेक प्रश्नांचा उहापोह करण्यांत आला. अशा दुहेरी स्वरूपाच्या व्यवस्थेत थोडी फार सोय आहे, ह्यांत शंका नाही. खात्यांच्या कारभाराबाबतच्या तपशिलामध्ये शिरण्याचे विशेष अगत्य बिनसरकारी सहकार्यांस वाटावयाचे नाही आणि त्यांचा सल्ला घेण्याने अधिकाऱ्यांसहि विशेष सहाय मिळेल असे नाही. तथापि, सहकारी खात्यांच्या कारभाराशी सहकारी संस्था व त्यांच्याशी संबंध असणारे बिनसरकारी कार्यकर्ते यांचे कांहींच कर्तव्य नाही ही समजूत चुकीची आहे. ह्या दोन बाजूंमध्ये अडचणी व मतभेद पदोपदी उपस्थित होत असतात आणि सहकारी संस्था चांगल्या चालाव्या ह्याबद्दल अधिकाऱ्यांस जशी काळजी वाटते तशीच काळजी खात्यांचा कारभार व आपले कार्य ह्यांचा दुवा नीट जोडलेला रहावा म्हणून सहकारी संस्थांच्या चालकांस वाटणे स्वाभाविक आहे. तेव्हा रजिस्ट्रारांच्या चर्चेत इतर लोकांनी भाग घेतल्यास ते कार्यक्षमतेस व प्रगतीस पोषकच होण्यासारखे आहे. चर्चेसाठी पुढे जाहीर परिषदेत यावयाच्या प्रश्नांचाहि विचार रजिस्ट्रारांच्या सभामध्ये अगोदर होऊन त्यांनी आपली मते त्याबाबतीत बनवली होती असे समजते. हा सवत्या चर्चेचा उपक्रम योग्य आहे, असे आम्हांस वाटत नाही.

हिंदुस्थान सरकारचे मंत्री, सर जगदीश प्रसाद, ह्यांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणांत हिंदी सहकारी चळवळ सरकारच्या प्रेरणेने मूळ निघाली आणि त्यांच्याच आश्रयाने आज ती चालली आहे ह्या गोष्टीवर जोर दिला. सरकारचा आश्रय, सहकारी संस्था स्वतःच्या पायावर पूर्णपणे उभ्या रहाण्यास समर्थ होण्यापूर्वी जेथे जेथे काढून घेण्यांत आला तेथे तेथे त्या संस्थांची दुस्थिति झाली असे सांगून सहकारी चळवळीचे परावलंबन कोणत्या प्रकारचे आहे, ह्याचे त्यांनी दिग्दर्शन केले. सहकारी चळवळ अजूनहि असावी तशी स्वावलंबी नाही हा दोष लक्षांत घेण्यासारखा आहे. चळवळीचा बराच विस्तार झाला असला आणि तिच्यांत ९७ कोटी रुपयांचे भांडवल गुंतवलेले असले तरी कित्येक प्रांतांत सहकारी संस्थांचे नोकर व चालक हे व्यवहारकुशल व माहितगार नसतात अशी सर जगदीश ह्यांची तक्रार आहे. नोकर लोकांच्या शिक्षणाप्रतीत्यर्थ १५ लक्ष रुपये खर्चावे लागत आहेत ह्यावरून वरील वैगुण्याची नीट कल्पना येते असे त्यांचे म्हणणे आहे. आठ प्रांतांत मिळून २५ हजार सहकारी मंडळ्या गुंडाळून बंद कराव्या लागल्या, म्हणजे चळवळीच्या प्रारंभापासून आजतागायत चारांत एक संस्था रद्द करावी लागली आहे ही वस्तुस्थितिहि त्यांनी प्रामुख्याने पुढे मांडली. मंडळ्या मोठ्या प्रमाणांत मोडल्या लागल्या असता सहकारी चळवळीवरील जनतेचा विश्वास उडतो आणि वेळ, पैसा व उत्साह ह्यांचा अपव्यय होतो हा त्यांचा मुद्दा योग्य आहे. तथापि, चळवळीच्या दुस्थितीशी प्रचलित आर्थिक मंदीचा संबंध किती आहे, तसेच, जनतेचे अज्ञान व निरक्षरता आणि शेतकऱ्यांचे दारिद्र्य ही त्या स्थितीस किती कारणीभूत झाली आहेत, ह्याचा विचार प्रस्तुत प्रकरणी होणे आवश्यक आहे. सहकारी शिक्षणाप्रतीत्यर्थ १५ लक्ष रुपये खर्चावे लागत आहेत ह्याविषयी सर जगदीश प्रसाद ह्यांनी सखेदाश्चर्य प्रकट केले. परंतु शेतकरीवर्गाची हलाखीची व अज्ञानीपणाची स्थिति लक्षांत घेता हा खर्च कांहीं विशेष आहे असे म्हणता येणार नाही. सहकारी संस्थांच्या स्थितीची दुसरी बाजूहि त्यांनी पुढे मांडली हे चांगले झाले. ह्या संस्थांनी संबंद देशांत मिळून ३० कोटी रुपये बचत करून तितके स्वतःच्या मालकीचे भांडवल केले आहे ही गोष्ट खात्रीने उजेजकारक आहे. पंजाबांत शेकडा ४८ गांवांत, बंगालमध्ये २३ गांवांत आणि संयुक्तप्रांतांत फक्त पांचांमध्ये सहकारी संस्था आहेत. सभासदांच्या कुटुंबांतली माणसे हिशेबांत घरली तर एकूण दीड कोटी लोकांचा संबंध हिंदुस्थानांत सहकारी चळवळीशी आज आहे. ही प्रगति भिन्नभिन्न प्रांतांत कमी-अधिक प्रमाणांत झाली आहे. विस्ताराच्या बाबतीत पंजाबचा नंबर पहिला आहे असे दिसते आणि इतर प्रांतांत सहकारी संस्थांच्या वाढीस पुष्कळ जागा आहे. हिंदुस्थानच्या ३६ कोटी लोकसंख्येपैकी अवघे दीड कोटी लोक ह्या चळवळीशी संबंध आहेत, यावरून हीच गोष्ट स्पष्ट होते.

तथापि, सहकारी संस्थांची संख्या वाढण्यापेक्षां हि त्यांची स्थिति चांगली राहून त्यांपासून जनतेचे अधिकाधिक हित होणे हे अधिक महत्त्वाचे आहे. ह्यासाठी, चळवळीची स्थिति समाधानकारक कां नाही, सहकारी संस्थांची व्यवस्था व कारभार नीट कां चालत नाहीत, त्यांचा मूळ उद्देश सफळ होण्यास आणि त्यांचेपासून लोकांत ज्यास्तीत ज्यास्त फायदा मिळण्यास कोणती उपाय-योजना केली पाहिजे, ह्या प्रश्नांचा विचार प्रत्येक प्रांतांत सरकारी अधिकारी व बिनसरकारी कार्यकर्ते ह्यांनी आस्थापूर्वक करणे अगत्याचे आहे. सहकारी चळवळ हिंदुस्थानांत सरकारने काढली आणि चालविली, ती सर्वस्वी लोकांच्या ताब्यांत जाणे व त्यांनी तिचा कारभार यशस्वीपणाने स्वतंत्रतेने पहाणे हे मूळचे उद्दिष्ट साध्य होण्याचा प्रयत्न चिकाटीने झाला पाहिजे.

मराठेशाहीतील सराफी धंदा

प्रो. काळे ह्यांचे व्याख्यान

—x—

हिशेब लिहिण्याची सांप्रदायशुद्ध रीत

इतिहासाचार्य कै. वा. राजवाडे ह्यांच्या स्मृतिदिनाचे निमित्ताने येथील इतिहास मंडळांत प्रो. काळे ह्यांनी आपल्या आर्थिक संशोधनांत उपलब्ध झालेली कांहीं मनोरंजक माहिती सांगितली. पेशवाई अखेर पुण्यांतील दोन सराफ, विठ्ठल सदाशिव तांबेकर आणि वल्लभदास सुंदरदास, यांचेमध्ये देण्याघेण्याच्या हिशेबाबाबत कज्जा लागला. त्याचा निर्णय पंचांनी दिला, त्याची माहिती देऊन निकालांतले महत्त्वाचे भाग व्याख्यात्यांनी वाचून दाखविले. वल्लभदासाची पेढी मोडण्याची पाळी आली असता त्याने तांबेकरांचे थावयाचे देणे तडजोडीने कमी रकमेला निश्चित करून घेतले. पुढे ते ठरावप्रमाणे न देता वल्लभदासाने तांबेकरांनी आपण भरलेल्या रकमा जमा केल्या नाहीत असे बालंट त्यांच्यावरच उलट आणले. पंचांनी दोन्ही बाजूंचे म्हणणे ऐकून घेतले व कामदपत्र पाहिले, आणि आपल्या निकालांत वल्लभदासाची चांगलीच हजेरी घेतली. तसें करतांना सराफांनी आपले हिशेब सचोटीने व पद्धतशीर ठेवले पाहिजेत व धंद्याची शिस्त पाळली पाहिजे ह्याविषयी त्यांनी न्यायनिष्ठतेने मार्गदर्शक उद्गार काढले आहेत:—“वल्लभ सुंदर यांचे वहीचे लिहिणे सांप्रदायशुद्ध नाही व आचारहि खोटासाळ.... वल्लभ सुंदर यांनी ठरावाची बेरीज कमी व चौदाशें रुपये वसूल ज्यास्ती लिहिला तो पुरवणीस आला नाही. वादास खोटे पडले.” वल्लभशेटजींचे हिशेबाचे लिहिणे किती गैरशिस्त होते हे पुराव्यानिशी पंचांनी शेटजींचे पदरांत घातले आहे, ते वाचनीय आहे.

तीन रकमा निरनिराळ्या वेळीं तांबेकरांस दिल्या असते शेटजींनी वहीत लिहिले आहे. पहिल्या दोन रकमा रुजू असून कोणी कोणास दिल्या हे नमूद आहे. तिसऱ्या म्हणजे बिनरुजू रकमेच्या नोंदीची भाषा संदिग्ध आहे. त्यासंबंधांत पंच म्हणतात:—“जसा मजकूर पूर्वील दोन हजारांचे दोन्ही रकमांस आहे तसा येथे कोण कोणास देवितो हा संदर्भ नाही. तुमचे वती शेटजींचे (वल्लभ शेटजींचे) घरी भरले म्हणोन लिहितात. त्यास तुमचे वतीची गुर्जर भाषा याचा महाराष्ट्र अर्थ पहातां तुम्हांसंबंधे किंवा तुम्हा बाबत इतका अर्थ होतो. त्यास तांबेकर संबंधे यांनी हजार रुपये शेटजींकडे भरले तरी तांबेकर यांनी देविल्यावरून दिले असे तेच जमा खर्च लिहीत नाहीत. तेव्हां तांबेकर यांनी देविले असते तरी तसाच मजकूर जमाखर्ची लागला असता. आपण होऊन विंगर परवानगी रकम भरतात असा अर्थ जमाखर्चाचे परिभाषेवरून होतो. यावरून तांबेकर यांनी देविल्याची सातरजमा केल्यावाचून तांबेकर यांकडे रकम घरावी असे होत नाही.”

हिशेब लिहिण्याची योग्य पद्धति कोणती ह्याची पंचांनी बारकाईने चौकशी केली. वल्लभ शेटजींची सावकारी वही खोटी कशी मानावी ह्या शंकेचे समाधान पंच असें करतात:—“वहीचे लिहिण्याची चाल व रुजवात रकमांची वगैरे पहावयास वहा आणून पंचांनी पाहिल्या. तो सांप्रदायशुद्ध लिहिण्याचा क्रम जेव्हाचे तेव्हांच सावकारी लिहिण्यास असावा तसा नाही.” तांबेकरांच्या नावे टाकलेली रकम पुढे जमा करून

उलट जमाखर्च करतां येईल ह्या समजुतीने ही नोंद झाली असणे संभवनीय आहे ह्या शंकेचाहि पंचांनी विचार केला आहे. हे शक्य असले तरी “सांप्रदायशुद्ध जमाखर्चाचा क्रम नाही. तेव्हां या रकमेचा जमाखर्च तांबेकर यांचे नावे केला म्हणून इतक्या जमाखर्चावरूनच रकम तांबेकर यांकडे धरणे प्रशस्त नव्हे” असा त्यांचा निर्णय आहे.

गैररुजू एक हजाराची रकम वल्लभ शेटजींस तांबेकरांनी दिली असणे असंभाव्य असून त्यांचे देणे तडजोडीने रुपयांत दहा आणे करून देण्याबद्दल ती रकम वल्लभदासाने शेटजींस अंतस्थ म्हणून दिली असली पाहिजे, असें दिसते. पंच म्हणतात:—“शेटजींस तांबेकरांनी दिले असे म्हणावे तरी रुपयाचे दहा आणे करून तोड पाडतात तेव्हां सावकाराचे नुकसान करून पंचायत घालून तोड पाडतात आणि दीडशे रुपये तांबेकर यांचे कारकुनास तोडमोडीबद्दल देतात ते तांबेकर अंतस्थ शेटजींस थावयास कबूल करतील असे कयासास येत नाही. वल्लभ सुंदर याचा नफा होतो ते पक्षी त्यांनी अंतस्थ थावयाचे मार्गाचेच आहे व दिले असेल असे कयासास येते. येवढी तोड शेटजींनी पाडली ते पक्षी अंतस्थ पडले असेल यांत संशयच नाही.”

एकंदर वस्तुस्थितीचे व हिशेब लिहिण्याच्या तऱ्हेचे निरीक्षण करून “वल्लभ सुंदर यांचे लिहिणे व बोलणे केवळ अमागाचे..... सारा कुभांडाचा मजकूर बोलतात असे स्पष्ट दिसोन येते” असा रोकडा अभिप्राय पंचांनी दिला आहे. हिशेबांत ठिकठिकाणी खोटाखोटा केलेली आणि गैरवाजवी नोंदी केलेल्या त्यांस आढळल्या, त्यांचा निषेध कडक शब्दांनी केलेला आहे. “वहीस जागोजागी रेघा काढून शेरे भरले आहेत, पोटी तपशील नाही याप्रमाणे फारा ठिकाणी अस्ताव्यस्त, चालीशिवाय लिहिण्याचा मार्ग आहे.”

कज्जांतल्या इतर बाबींची छाननी अशीच बारकाईने केलेली असून त्यांवरील निर्णयहि स्पष्ट आहे. पंचांच्या ह्या निवाड्यावरून सावकारी लिहिण्याच्या मराठेशाहीतल्या पद्धतीवर उत्तम प्रकाश पडतो. हा संबंद निवाडा स्वतंत्रपणाने छापून प्रसिद्ध करण्यासारखा आहे.

पुण्याचे दीक्षित, पटवर्धन व अवरंगाबादेचे बाबूजी नाईक, भिडे ह्यांचे परस्परांचे देण्या-घेण्याचे शके १६५४ ते १६५७ सालांचे कामद सापडले आहेत. त्यांसंबंधाची माहिती प्रो. काळे ह्यांनी सांगितली, तिचा सारांश स्थलसंकोचास्तव ह्या अंकांत देतां येत नाही, तो पुढे देऊ.

सर्व राष्ट्र आर्थिक उन्नतीच्या शोधांत आहेत

१९३२ ते १९३६ च्या मध्यापर्यंतच्या मालाचे उत्पादन व त्याच्या किंमती ह्या संबंधातील आंकड्यांवरून जगाची उत्पादन-शक्ति हळुहळु सुधारत असल्याचे दिसून येते. आर्थिक प्रश्नांचे महत्त्व प्रत्येक राष्ट्रास पटले असून उन्नतीचे मार्ग शोधण्यांत सर्व राष्ट्र गंग होऊन गेली आहेत. राष्ट्रसंघातर्फे प्रसिद्ध झालेल्या ‘वर्ल्ड प्रॉडक्शन अँड प्राइसेस (१९३५-३६)’ ह्या पुस्तकांत वरील विषयाची चर्चा करण्यांत आली आहे.

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या प्रतीचे सरकारमान्य

झारापकर टेलरिंग कॉलेज

माहितीपत्रक मागवा] आप्पा बळवंत चौक, पुणे २

स्फुट विचार

सहावे जॉर्ज बादशहांनीं राज्यसूत्रे घेतलीं

एडवर्ड बादशहांच्या विवाह-प्रकरणामुळे ब्रिटिश राज्यघटने-वर गंडांतर आल्याकारणाने गेले एक दोन आठवडे अनिश्चितता व चिंता ह्यांची छाया चोहोंकडे पसरली होती. ह्या बादशहांची कारकीर्द शांततेची, सुखाची व परंपरेस अनुसरून प्रजारंजनपर होईल अशी अपेक्षा, त्यांच्या प्रिन्स ऑफ वेल्स ह्या नात्याच्या चरित्रावरून उत्पन्न झाली होती. त्यांनीं केलेल्या आपल्या पत्नीची निवड सर्वमान्य होण्यासारखी नव्हती; आणि त्या बाबतींतला आपला हट्ट सोडून देणे किंवा राजपदत्याग करणे ह्या दोन मार्गांपैकी कोणता तरी एक स्वीकारल्यावांचून त्यांस गत्यंतर राहिले नाही. त्यांनीं आपलाच हेका चालवणे किंवा सर्वच प्रकरण दिरंगाईवर टाकणे हे ब्रिटिश राजकारणाच्या दृष्टीने अत्यंत धोक्याचे होते. राजा आणि प्रजा ह्यांचेमध्ये विरोध उत्पन्न होणे आणि देशांत राजाचा एक व पार्लमेंटचा दुसरा असे दोन पक्ष निर्माण होणे हे अनिष्ट होते. मिसिस सिंप्सन ह्यांच्या विरुद्ध असलेले लोकमत लक्षांत घेऊन एडवर्ड बादशहांनीं त्यास मान दिला असता तर ते मोठ्या स्वार्थत्यागाचे व इंग्लंडच्या राजांच्या परंपरेस अनुरूप असे कृत्य झाले असते. तथापि, एका बाजूस प्रेमसंन्यास व दुसऱ्या बाजूस राजसंन्यास असा पेंच पडला असतां आपल्या मनाने दुसरीच बाजू पत्करली आणि राजकारणांत तेढ उत्पन्न होऊ नये व खंड पडू नये ह्या हेतूने आपण राजपदाचा त्याग करण्याचे ठरवले ही गोष्ट एडवर्ड बादशहांनीं जाहीर भाषणांत आतां प्रांजलपणाने सांगितली आहे, ह्यांत त्यांच्या मनाचा उदारपणा आणि ब्रिटिश राज्यघटनेवरील निष्ठा ही स्पष्ट व्यक्त होतात. घडलेल्या सर्व गोष्टींची जबाबदारी त्यांनीं स्वतःवर घेतली असून मि. बाल्डविन व प्रधानमंडळ ह्यांस तीमधून सर्वस्वी मोकळे केले आहे. ब्रिटिश राष्ट्रचे मन, त्याची परंपरा, त्याची शिस्त, त्याची लोकशाही पद्धति व मर्यादित सत्तेची राजसंस्था ह्यांवर गेल्या आठवड्यांतील घटनेने उत्कृष्ट प्रकाश पाडला असून एडवर्ड बादशहांचा राजपदत्याग व त्यांचे बंधु सहावे जॉर्ज ह्यांचा राजपदाचा स्वीकार ह्या गोष्टी जगाच्या इतिहासांत पहिल्या प्रतीच्या महत्त्वाच्या अशा गणल्या पाहिजेत आणि त्या अत्यंत बोधप्रद आहेत ह्यांत शंका नाही. ब्रिटिश राजकारणांत अनेक वर्षांत न घडलेला संकटमय प्रकार होण्याचा दुर्धर प्रसंग ओढवला असतां त्यामधून सुरक्षितपणे बाहेर पडण्यांत राजा व प्रजा ह्यांनीं जो समंजसपणा व जे कौशल्य प्रकट केले आहे त्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करणे उचित आहे. सहावे जॉर्ज ह्यांनीं राज्यपद रीतसर स्वीकारले आहे आणि चिंतेचे व मतभेदांचे ढग नाहीसे होऊन समाधानाच्या वातावरणांत नवीन राजवटीस प्रारंभ झाला आहे. पूर्वी ठरल्याप्रमाणे राज्यारोहण समारंभ मे महिन्याच्या १२ तारखेस व्हावयाचेहि निश्चित झाले आहे. मार्जी बादशहांस ड्यूक ऑफ बुइंड्स ही पदवी देण्यांत आली आहे.

बादशहांचा राजसंन्यास व विमा कंपन्यांचे नुकसान

मार्जी बादशहा आठवे एडवर्ड ह्यांचा राज्यारोहण समारंभ मे, १९३७ मध्ये होणार होता. हा उत्सव ठराविक दिवशीं अगर महिन्यांत पार पडण्यावर अनेकांचा नफा-तोटा अवलंबून असल्याने, कांहीं कारणाने उत्सव पुढे ढकलला गेल्यास, त्यामुळे

होणाऱ्या तोट्याची तरतूद करण्यासाठी त्यांनीं विम्याचा मार्ग अंगिकारला होता. राज्यारोहणसमारंभाचे आधी बादशहांचा विवाह झाल्यास, समारंभाचे निमित्ताने तयार करण्यांत येणाऱ्या वस्तूवर महाराणीचेहि चित्र काढावे लागेल व आधी तयार झालेला माल वाया जाईल, अशा प्रकारच्या धोक्यांचे संबंधांत अनेक व्यापाऱ्यांनीं व कारखानदारांनीं विम्याचे संरक्षण घेतले होते. तथापि, आतां अत्यंत अनपेक्षित विधिघटनेमुळे, ठराविक दिवशीं राज्यारोहण समारंभ झाला, तरी तो एडवर्ड बादशहांचा होणार नाही, आणि महाराणी तयार असल्या तरी त्या नव्या बादशहांच्या असणार; त्याचप्रमाणे, मार्जी बादशहा एडवर्ड ह्यांचा विवाह राज्यारोहण दिनाचे आधी झाला, तरी राज्यारोहण होणार ड्यूक ऑफ यॉर्क ह्यांचे व डचेच ऑफ यॉर्क ह्या होणार महाराणी. अशा रीतीने, राज्यारोहणाबाबतचे अंदाज साफ चुकले असून विमा कंपन्यांचे अतोनात नुकसान होणार, हे स्पष्ट आहे. ज्यांनीं विमे उतरले नव्हते, त्यांस तर ठोकरच बसणार आहे. विशेषतः परदेशांतील जे कारखानदार राज्यारोहणाची वाट उत्सुकतेने पहात होते व आपल्या मालाचा उठाव होऊन चंगळ होईल अशी अपेक्षा करीत होते, त्यांची भयंकर निराशा झाली आहे. वरील प्रसंगाने विम्याचे महत्त्व उत्कृष्ट पटवून दिले आहे, ह्यांत शंका नाही. झालेले नुकसान सोसण्यास व कांहीं कालावर त्याची विभागणी करण्यास व्यक्ती समर्थ नसतात, परंतु विमासंस्था हे कार्य करू शकतात, हेच त्यांचे वैशिष्ट्य आहे. विमाकंपन्यांविरुद्ध विमेशिष्ट व कारखानदार असे अनेक बांधे आतां निर्माण होतील, त्यांवरून विम्याचे जाळे किती पसरलेले असते, ह्याची सर्वांस कल्पना येईल.

साखरेच्या कारखानदारांचे व्यापाऱ्यांस उत्तर

हिंदुस्थानांतील साखरेच्या व्यापाऱ्यांची एक परिषद कानपूर येथे ३० नोव्हेंबर रोजी भरली होती, त्यावेळीं व्यापाऱ्यांनीं कारखानदारांविषयीच्या आपल्या तक्रारी पुढे मांडल्या व कांहीं विधायक ठरावहि केले. ह्या परिषदेचा वृत्तांत "अर्थ" च्या गेल्या अंकांत आम्ही दिला आहे. कारखानदारांच्या संघाने व्यापाऱ्यांच्या गाऱ्याण्यांस उत्तर देण्याच्या हेतूने एक पत्रक प्रसिद्ध केले आहे, त्याने वादग्रस्त प्रश्नांच्या दुसऱ्या बाजूवर प्रकाश पडला आहे. जस गाळण्याच्या १९३५-३६ चे हंगामाचे सुरवातीस अँक्सिनीयांतील युद्धामुळे साखरेचे भाव चढीचे होते व युद्धाचा वणवा पेटल्यास आपल्यास त्याचा फायदा मिळेल ह्या आशेने व्यापाऱ्यांनीं फाजिल खरेदीचे वायदे केले. युद्धाचे संबंधांत त्यांची निराशा होऊन भाव पडले व त्यांस आपल्या व्यवहारांत नुकसान आले. उंसाचे उत्पादनहि अनपेक्षित रीतीने वाढले व साखरेचा पुरवठा मागणीपेक्षा ज्यास्त झाला. साखरेच्या कारखानदारांशी केलेले आपले करार मोडून पुनः त्यांचे समर्थन करण्यासाठी हिंदी साखर कनिष्ठ दर्जाची निघत आहे, अशी ओरड व्यापारी करीत असल्याविषयी कारखानदारांची तक्रार आहे. गेल्या वर्षाच्या अडचणीच्या परिस्थितीत कारखानदारांनीं व्यापाऱ्यांची सोय पहाण्याचा शक्य तोंवर प्रयत्न केला असे त्यांचे म्हणणे आहे. साखरेचा धंदा हिंदुस्थानांत नवा असल्याकारणाने तो तितकासा संघटित नाही. कारखानदार व व्यापारी ह्यांच्या सहकार्याची किती आवश्यकता आहे, ह्याची जाणीव गेल्या

वर्षाच्या मोसमानें त्यांस आणून दिलेली आहे. तेव्हां, दोषाची जबाबदारी कोणावर किती पडते, ह्याविषयी रणें न माजवतां थंयांतील सर्व पुढारी मंडळींनीं परस्परांमध्ये सहकार्य घडवून आणण्याच्या प्रयत्नास लागलें पाहिजे.

म्युनिसिपल कचऱ्यांतली संपत्ति

आपल्या अधिकारक्षेत्रांतील केराच्या पेठ्यांमध्ये जमा होणारा कचरा चाळून व निवडून त्याचे पैसे करण्याची व्यवस्था पाश्चात्य म्युनिसिपालिटीच्या चालकांनीं परिणतावस्थेस नेली आहे. शहरवासीयांची रहाणी व व्यवसाय ह्यांचेवर म्युनिसिपल केराच्या पेठ्यांत सापडणाऱ्या विविध प्रकारच्या पदार्थांचें स्वरूप व त्यांचा किफायतशीरपणा अवलंबून रहाणार, हें उघड आहे. शेफील्ड शहराच्या कचरा-पेठ्यांतल्या संचयापासून तेथील नगर-संस्थेस एका वर्षांत दीड लक्ष रुपयांचे वर उत्पन्न झालें. टिनाच्या ढव्यांसारख्या धातूंच्या तुकड्यांपासून त्यांपैकीं चाळीस हजार रुपये मिळाले. कोळसा, राख, माती ह्यांचेंहि उत्पन्न आलें. साबण, सतरांजांचे तुकडे इत्यादि जिन्नसहि ह्या उत्पन्नांत भर घालतात, आणि हाडें व खत म्हणून उपयोगी पडणारा इतर कचरा ह्यांचाहि अंश त्यामध्ये असतो. मॅन्चेस्टर व बर्मिंगहॅम ह्या शहरांच्या म्युनिसिपालिटीच्यां केरापासून होणारें वार्षिक उत्पन्न सव्वा लक्ष रुपये भरलें. लंडन शहर फार विस्तृत व गजबजलेलें, म्हणून त्यांत दर वर्षी ५०-६० हजार टन वजनाचा कचरा गोळा होतो, पण त्याचें उत्पन्न काढण्याकडे नगरसंस्थेचें विशेष लक्ष नाहीसे दिसतें. टिनचे ढवे व कागद ह्यांखेरीज इतर जिन्सांचें तिला महत्त्व वाटत नाही आणि म्हणून ह्या बाबींपासून तिला म्हणण्यासारखा फायदा होत नाही. कचऱ्यांतून काढण्यांत आलेला नफा ही शहरवासीयांच्या दृष्टीनें बचतीची बाब आहे त्यांत शंका नाही. कचरा वाहून नेऊन शहराचा स्वच्छता राखणें हें नगरमाउलीचें कर्तव्य तर आहेच. पण तें फायदेशीर रीतीनें करतां आलें तर कर देणारांचें दुहेरी हित साधतें हें ध्यानांत ठेवलें पाहिजे. कचऱ्याची संपत्ति बनवण्याची साधनें आतां उपलब्ध आहेत. त्यांचा पूर्ण उपयोग करून कार्यक्षम कारभारानें स्थानिक संस्थांच्या चालकांनीं जनतेचा फायदा करून देणें आवश्यक आहे.

स्वच्छ व टापटिपीचे रस्ते

व्हिएना शहरांतील रस्ते अत्यंत स्वच्छ असल्याविषयी त्याची प्रसिद्धी आहे. रस्त्यांत कागद किंवा विड्यांचे तुकडे अथवा काढ्या न टाकण्याची तेथील नागरिक सवरदारी घेतात, आणि ह्या संबंधांत पोलीसखातेंहि विशेष जागरूक असतें. ह्या मानानें न्यूयॉर्क शहरवासीय निष्काळजी असल्याचें आढळतें. तेथील उत्कृष्ट गणलया जाणाऱ्या रस्त्याच्या कडेस सिगार व सिगारेटस, ह्यांचीं हजारों थोटुके आणि कागदाचीं अनंत चिटोरीं फेकून दिलेलीं प्रत्यहीं सापडतात. त्या मानानें लंडन शहरांत टापटिपी विशेष दिसून येते, आणि तेथील रस्ते व सार्वजनिक बागा पाहिल्या असतां स्वच्छता व सुव्यवस्था ह्यांनीं मन सुप्रसन्न होतें. जर्मन लोकांतहि स्थानिक व्यवस्था व स्वच्छता ह्यांचे बाबतींत शिस्त पाळण्याची सवय नागरिकांमध्ये दृढमूल झालेली आढळते. सार्वजनिक हिताची काळजी वहाण्याची जबाबदारी नागरिक व्यक्तिशः ओळखतात. अमेरिकेंत, ह्याच्या उलट, शिस्तीचा व सार्वजनिक जबाबदारीचा अभाव आहे. रस्त्यांत व उद्यानांत कागदाचे कपटे वगैरे टाकून

घाण होऊं न देण्यासंबंधानें ग्रेटब्रिटनमध्ये विशेष कटाक्ष आहे. दुसऱ्याची आणि एकंदर समाजाची गैरसोय किंवा नुकसान होणार नाही असें स्वतःचें वर्तन ठेवणें हें चांगल्या नागरिकांचें लक्षण आहे ही कल्पना लक्षांनापासून थोरांपर्यंत सर्वांत दृढ झाली पाहिजे. रस्ते स्वच्छ राखण्याचें आपलें काम नगरमाउलीनेंहि दक्षतेनें केलें पाहिजे.

ग्रेटब्रिटनचें कापडाच्या व्यापारांतील स्थान

जपानच्या स्पर्धेमुळे ग्रेटब्रिटनचें कापडाच्या बाजारांतील स्थान टिकणें कठिण होत आहे अशी सर्वसाधारण समजूत आहे, ती खरी नाही. १९३० पासून, ब्रिटनचा ह्या व्यापारांतील हिस्सा कमी न होतां वाढतच असल्याचें आढळतें. कापडाच्या सुताचे एकूण जागतिक निर्गतीपैकी शेकडा ३७ इतकी निर्गत ब्रिटिश मालाची होत; म्हणजे गेल्या १० वर्षांत, ह्या व्यवहारांत सुधारणाच झालेली दिसून येते. कपास कापडाचे बाबतींत जपाननें आघाडी मारली असली व ब्रिटनची निर्गत कर्मा झाली असली तरी एकूण व्यापाराचा ब्रिटनचे वाढ्यास येणारा हिस्सा कायम राहिला आहे. हिंदुस्थान, चीन, जपान, डच ईस्ट इंडीज, सिलोन, इत्यादि देशांत ब्रिटिश माल पूर्वीप्रमाणें खपत नाही; तथापि, दक्षिण आफ्रिका, पश्चिम आफ्रिका, ऑस्ट्रेलिया, न्युझीलंड, इत्यादि ठिकाणांच्या पेठा ब्रिटननें काबीज केल्या आहेत.

हिंदी कोळशास मागणी वाढली

गेल्या कांहीं वर्षांतील मागणीपेक्षा १९३५ सालीं हिंदी कोळशास मागणी बरी आली, तथापि बाजारभावांत मात्र चढ झाली नाही. कोळशाच्या निर्गतीच्या आंकड्यांतहि वाढ दिसत नाही. १९३५ सालीं २ कोटी १० लक्ष टन कोळसा हिंदुस्थानांतील खाणींमधून निघाला व त्याची किंमत ५ कोटी ८४ रुपये भरली. म्हणजे, १९३४ च्या मानानें उत्पादनांत ७३ लक्ष टनांची व किंमतींत १४३ लक्ष रुपयांची वाढ झाली. कोळशाचे खाणींत काम करणाऱ्या कामगारांची रोजची सरासरी १९३४ च्या मानानें ८ हजारांनीं ज्यास्त, म्हणजे १ लक्ष ६० हजार होती. उत्पादनाचे दृष्टीनें राणीगंज व झारिया येथील खाणी सर्वांत ज्यास्त महत्त्वाच्या आहेत.

दी प्रॉव्हिन्शियल बँक ऑफ इंडिया लि.

हेड ऑफिस, बंगलोर.

पुणे शाखा, महंमद विल्डिंग, लक्ष्मीरोड, पुणे शहर.

बिनव्याजी एक हजार रुपयांपर्यंत पैसे मिळविण्याची कायदेशीर अपूर्व योजना म्हणजेच 'चिटफंड' स्कीम.

वरील योजनेबाबत सर्व व्यवहार खास बँकेमार्फत होत असल्यानें मध्यम वर्गाची व छोट्या व्यापाऱ्यांची विशेष सोय झाली आहे. चौकशीकरितां लिहा अग्र भेटा.

बँकेत सालील व्यवहारही केला जातो.

चालू, सेव्हिंग व मुदत ठेवी स्वीकारल्या जातात.

व्याज अनुक्रमें २%, ३%, ४% ते ६%

पांच वर्षे मुदतीची किफायतशीर कॅशसर्टिफिकेट मिळतात.

सोने, चांदी, शेअर्स, इन्शुरन्स पॉलिसी, घर व इतर मालावर कर्जाक रकमा दिल्या जातात.

एजंट,

शाखा-लक्ष्मीरोड, पुणे शहर.

महाराष्ट्रांतील हरिजन *

वरील विषयावर श्री. एम. जी. भगत ह्यांनी आपल्या एम. ए. च्या परीक्षेकरिता निबंध लिहिला व तो मुंबई विश्वविद्यालयाच्या नियतकालिकांत प्रसिद्ध झाला. पुस्तकरूपाने त्याचे आतां पुनर्मुद्रण करण्यांत आले आहे.

अस्पृश्य समजल्या गेलेल्या जातींच्या उन्नतीकडे व उद्धाराकडे प्रगतिपर विचारी लोकांचे लक्ष आतां लागलेले असून त्याप्रतियर्थ सर्वत्र प्रयत्न चालू असलेले दृष्टीस पडतात. तथापि, ह्या जातींच्या सख्या अडचणी कोणत्या आहेत, त्या लक्षांत न आल्याने उत्साहाचे भरांत गौण गोष्टीला प्राधान्य दिले जाते. हरिजनांच्या उद्धारासंबंधी उत्पन्न झालेल्या जागृतीचे हे एक चिन्ह आहे ह्यांत संशय नाही, परंतु हरिजनांच्या भरीव हिताच्या प्रश्नांचा अभ्यास सूक्ष्मपणे होऊन कार्याची दिशा निश्चित केली जाणे आवश्यक आहे. श्री. भगत ह्यांनी मुंबई इलाख्यांतील कांहीं मराठी जिल्ह्यांमधील सुमारे ६०० हरिजन कुटुंबांची पहाणी करून, मिळवलेली माहिती आणि तिच्यावरून निघणारी अनुमाने नमूद केली आहेत. कुलाबा, ठाणे, नाशिक, सातारा, अहमदनगर व पूर्व खानदेश ह्या जिल्ह्यांमधील महार, चांभार, मांग, ढोर आणि भंगी कुटुंबांच्या ह्या रीतीने मांडलेल्या परिस्थितीवर पुस्तकाची उभारणी करण्यांत आली आहे.

महार व मांग ह्यांच्या घरांमध्ये कुटुंबीयांची संख्या सर्वांत ज्यास्त आढळली. साक्षरतेचे प्रमाण चांभारांमध्ये सर्वांत अधिक आहे. आर्थिक दृष्ट्या त्यांची परिस्थिति इतरापेक्षा बरी असण्याचा हा परिणाम असावा. इतर जिल्ह्यांपेक्षा सातारा जिल्ह्यांत साक्षरतेचा प्रसार अधिक झालेला दिसला. सर्वच जातींच्या लोकांचा चरितार्थ वंशपरंपरागत धंद्यांवर अवलंबून आहे, परंतु महारांपैकी कित्येकजण मजुरी करतात. भंगी व चांभार ह्यांचे मध्ये इतर जातींइतकी बेकारी नाही. हरिजन कुटुंबांचे प्रत्येकी उत्पन्न पहातां, शेकडा २४ कुटुंबांस दरमहा ५ रुपयांपेक्षा कमी प्राप्ति आहे व शेकडा ३२ कुटुंबांस ५ ते १० रुपये मिळतात. महार व मांग हे सर्वांत गरीब आहेत. विवाहप्रसंगी होणाऱ्या खर्चामुळे हरिजनांच्या कर्जांमध्ये फार मोठी वाढ होते. भंगी लोकांत हा खर्च सर्वांत मोठ्या प्रमाणावर होतो व मांग लोकांच्या खर्चाचे प्रमाण त्या मानाने अल्प आहे. लेखकाच्या तपासणीमधील कुटुंबांस विवाहप्रसंगी केलेल्या खर्चासाठी शेकडा ६९ इतकी रकम कर्जाऊ घ्यावी लागली. भंगी व चांभार ह्यांमध्ये कर्जबाजारीपणाचे प्रमाण सर्वांत अधिक आहे. शिक्षण व विषयाचे पाणी ह्यांचेसंबंधांतील हरिजनांच्या अडचणीसंबंधीची माहिती सर्वांस आहेच.

हरिजनांची सुधारणा करण्याचे विविध मार्ग लेखकाने सुचवून त्यांवर हरिजन कुटुंबांची मते घेतलीं, त्यांसंबंधी पुस्तकांत शेवटी माहिती दिली आहे. अस्पृश्यतेचे कायद्याने उच्चाटन, शिक्षण, विहिरी व इतर सार्वजनिक जागी जाण्यास मुभा, असाय मांस-भक्षणास बंदी, सरकारी नोकरीत प्रवेश, सरकारी पडीक जागेचा हरिजनांसाठी उपयोग, अल्प व्याजाच्या दराने कर्जाची तरतूद, सहकारी पतपेढ्या, रहाण्याच्या जागेत सुधारणा, वतनपद्धतीचा त्याग, वेतनाखेरीज काम करावे लागते त्यावर निर्बंध, स्वच्छता, चांगल्या संवयी, इत्यादींसंबंधी शिकवण, ह्या प्रकारांचे उपाय

हरिजन कुटुंबांनी सुचविलेले आहेत. त्यांची पाण्याची व शिक्षणाची गैरसोय दूर झाली पाहिजे, 'उच्च' जातींनी त्यांच्याशी खेळीमेळीने वागले पाहिजे आणि जातींच्या अभेद्य भिती नाहीशी, झाल्या पाहिजेत, त्याशिवाय हरिजनांची सुधारणा होणार नाही, असा पुस्तकाचा निष्कर्ष आहे. खुद्द हरिजनांतील वेगवेगळ्या जाती एकमेकांस समतेने वागवीत नाहीत, तेथे इतर जातींनी त्यांस जवळ केल्याने अस्पृश्यतेचा प्रश्न सुटणार नाही; म्हणजे हा लढा स्पृश्य विरुद्ध अस्पृश्य वर्ग असाच फक्त नसून जात विरुद्ध जात अशा स्वरूपाचा आहे. अस्पृश्यतेचा नायनाट करण्याकरिता प्रांतिक बोर्डे असावीत व त्यांच्या उपशाखा सर्व देशभर पसरलेल्या असाव्या, अशी पुस्तककर्त्याने सूचना केली आहे.

“ह्या कार्याची प्रगति हळु हळुच होणार व हरिजनांस शिक्षण देऊन त्यांस युक्त कामास लावण्यासाठी अतिशय खटपट केली पाहिजे. हिंदुस्थानाच्या सध्याच्या परिस्थितीत ह्यापेक्षा ज्यास्त पुण्यकारक कार्य क्वचितच आढळेल. आपल्या तरुण सुशिक्षितांनी हे काम स्वार्थत्यागपूर्वक हाती घेऊन ह्या दुर्भागी जातींची उन्नति घडवून आणावी. त्यासारखे कल्याणकारक दुसरे कार्य नाही,” हा कै० ना. गोपाळ कृष्ण गोखले ह्यांच्या पुस्तकांतील उतारा अखेर देऊन लेखकाने पुस्तकाचा शेवट केला आहे.

हिंदुस्थान हे एक एकजीवी राष्ट्र होण्यासाठी त्यांतील सर्व नागरिकांची एकजात प्रगति होणे अत्यंत आवश्यक आहे. अस्पृश्य वर्गांच्या उन्नतीसंबंधी शाब्दिक कळकळ दाखविण्याचा काळ आतां संपला असून, त्यांच्या व्यावहारिक स्वरूपाच्या उद्धाराची आवश्यकता स्पष्ट भासू लागली आहे. म. गांधी ह्यांनी हरिजनांच्या प्रश्नाकडे जनतेचे लक्ष वेधले असून हरिजन सेवक संघामार्फत संबंद हिंदुस्थानभर कार्यहि मोठ्या निष्ठेने व चिकाटीने चालू आहे. तथापि, हा प्रश्न तात्काळ सुटण्यासारखा नसून, एकनिष्ठ पद्धतीने प्रचार व कार्य ही चालू ठेवली पाहिजेत. श्री. भगत ह्यांनी आपल्या पुस्तकामध्ये महाराष्ट्रांतील हरिजनांच्या जीवनाचे चित्र उत्कृष्ट रीतीने सांगोपांग रेखाटले आहे व त्यामुळे हरिजनांच्या प्रश्नाची विश्वसनीय माहिती उपलब्ध झाली आहे. केवळ एककल्ली व दिखाऊ उपायांनी उन्नतीचे कार्य होणार नाही, ते अत्यंत कठिण व चिकाटीचे काम आहे, ह्याची स्पष्ट जाणीव प्रस्तुत पुस्तकाच्या वाचनाने होते.

चीनमध्ये जपानी मालाची स्वयंस्फूर्तीने नाकेबंदी

चीन देशांत जर्मन मालाचा प्रसार सर्वांत मोठ्या प्रमाणावर आहे; जपान व ग्रेटब्रिटन ह्यांचा नंबर दुसरा व तिसरा लागतो. जर्मन व्यापारी आपला माल विकण्यासाठी कसून मेहनत घेतात व किंमतीसाठी कित्येक वर्षे थांबण्यास तयार असतात. जपान-विरुद्ध चिनी लोकमत असल्याने जपानी मालाच्या प्रसारास फार अडथळे येतात. जपानी यंत्रांवर कामे करण्यास चिनी कामगार तयार नसतात व कच्च्या मालामध्ये जपानी माल आढळला तर संप पुकारतात. जपानची स्पर्धा अशा रीतीने दूर होत आहे. शांघाई येथे येत्या जूनमध्ये एक औद्योगिक प्रदर्शन भरणार आहे, ते सर्व देशांच्या मालास खुले असले तरी जपानी माल त्यांत ठेवला जाणार नाही. जपानच्या ह्या नाकेबंदीचा ब्रिटिश व्यापारी फायदा करून घेण्याचा यत्न करित आहेत.

* “दि अन्टचेबल क्लासेस ऑफ महाराष्ट्र”

लेखकः—श्री. एम. जी. भगत, एम. ए., पृ. सं. २५. किंमत १ रु.

सहकारी चळवळ

सहकारी चळवळीची प्रगति

अखिल भारतीय सहकारी परिषदेचे वारावे अघिवेशन दिल्ली येथे गेल्या आठवड्यांत भरले होते, त्यावेळीं परिषदेचे उद्घाटन करतांना सर जगदीश प्रसाद म्हणाले:—

“खेडुतांच्या हिताकडे लक्ष पुरविणारी सहकारी चळवळी-इतकी प्रभावी दुसरी कोणतीहि संस्था नाही. सरकारी पुरस्काराने ह्या चळवळीचे ३० वर्षापूर्वी बीजारोपण झाले व जेथे जेथे सरकारी नियंत्रण दिले करण्यांत आले, तेथे तेथे चळवळीचे प्रगतीत संकट उद्भवलेली आहेत.....हिंदुस्थानांत आज सुमारे एक लक्ष सोसायट्या असून त्यांचे खेळते भांडवल ९७ कोटी रुपये आहे. प्रत्येक १०० खेडेगांवांमागे ४८ सोसायट्या, असे प्रमाण पंजाबांत पडते, तर बंगालमध्ये प्रत्येक १०० खेड्यांत २३ सोसायट्या आहेत. सोसायट्यांचे सभासद व त्यांच्या कुटुंबांतील मंडळी धरून, आतांपर्यंत फक्त १.३ कोटी लोकांचा ह्या चळवळीशी संबंध आलेला आहे.”

पुणे तालुका (जि. पुणे) सुपरवायझिंग यूनियन

वरील यूनियनची विशेष साधारण सभा सासवड येथे ता. ५ डिसेंबर रोजी पुणे जिल्हा इन्स्टिट्यूटचे अध्यक्ष, श्री. यशवंतराव दाते, ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली भरली होती. त्यावेळीं इन्स्टिट्यूटचे ऑ. सेक्रेटरी श्री. देवभानकर व लॅड मॉर्गन बँकेचे श्री. देशपांडे हेहि हजर होते. यूनियनचे सुधारलेले पोटनियम स्वीकारणे, जिल्हा यूनियन बोर्डास यूनियन जोडणे, सवलतीसंबंधी विचार करणे, इत्यादि कामे झाल्यावर यूनियनची कचेरी जेजूरी-हून सासवडास आणण्याविषयीचा ठराव पास झाला. त्याचप्रमाणे, इन्स्टिट्यूटचा एक प्रतिनिधि यूनियनवर असावा व त्याबाबत पोटनियमांत जरूर त्या दुरुस्त्या कराव्या, असे ठरले. श्री. देवभानकर व श्री. दाते ह्यांनी इन्स्टिट्यूटच्या ध्येयाविषयी व कार्याविषयी आपल्या भाषणांत माहिती दिली.

पुणे जिल्हा को. लॅड मॉर्गन बँक लि., पुणे

वरील बँकेकडे नोव्हेंबर महिन्यांत ३३.१ हजार रुपये कर्ज-मागणीचे २५ अर्ज आले. नोव्हेंबर अखेर बँकेने ४४ हजार रुपये कर्ज वाटले आहे.

निम्मी ब्रिटिश जनता सहकारी चळवळींत

ग्रेट ब्रिटनच्या लोकसंख्येपैकी निम्मे लोक सहकारी चळवळींत असून सहकारी डुकानांतून जरूरीच्या मालाची खरेदी करतात. ब्रिटनमधल्या एकूण किरकोळ व्यापाराचा दहावा हिस्सा सहकारी संस्थांच्या क्षेत्रांत आलेला आहे.

जर्मन सहकारी चळवळ

जर्मनीमधील सहकारी संस्थांची एकूण संख्या गेल्या सप्टेंबरच्या प्रारंभी ५३, १६८ इतकी होती.

सहकारी रजिस्ट्रारांचा चळवळीसंबंधी आढावा

सोलापूर येथील सभेमधील भाषण

सोलापूर जिल्ह्यातील सुपरवायझर, बँक इन्स्पेक्टर, यूनियन्सचे अध्यक्ष, ऑनररी ऑर्गनायझर्स, इत्यादि सहकारी चळवळीमधील कार्यकर्त्यांची एक सभा सोलापूर येथे ता. २७ नोव्हेंबर रोजी बोलावण्यांत आली होती. त्यावेळीं, जिल्ह्यातील सोसायट्यांच्या कामकाजातील अडचणी व त्याबाबतचे प्रश्न समजावून घेण्यासाठी सहकारी रजिस्ट्रार, श्री. एम. डी. भनसाळी, हे स्वतः हजर होते. असिस्टंट रजिस्ट्रार हेहि उपस्थित होते. सभेमध्ये चर्चितल्या गेलेल्या प्रश्नांसंबंधी रजिस्ट्रारसाहेबांनी खालीलप्रमाणे मत व्यक्त केले:—

“सोसायट्यांनी अल्प मुदतीच्या कराराने कर्ज घ्यावेत व आपले पैसे अडकून पडणार नाहीत ह्याबद्दल काळजी घ्यावी. कर्जदाराचा मगदूर पाहून कर्ज दिल्यास कर्जफेड न करणारांची जमीन विकत घेण्याचे कारण पडणार नाही. जमिनीच्या खरेदीत गुंतलेल्या रकमांवरील व्याज सेंट्रल बँकांनी माफ करावे, असा सल्ला मी देण्यास तयार नाहीं.

प्रत्येक सभासदाचे जिंदगीपत्रक व्यवस्थित व पूर्ण भरलेले असणे अत्यंत आवश्यक आहे. सोसायट्यांनी खरेदी केलेल्या जमिनीचीहि तपशीलवार माहिती तयार असावी. अशा जमिनी शक्य तितक्या लवकर विकून टाकण्याची खटपट असावी.

सोसायट्यांकडील कर्ज थकली, म्हणून सवलतीची योजना आंखण्यांत आली. चांगल्या सभासदांचे तिच्यामुळे नुकसान होतं. वक्तशीर फेड करणाऱ्या सभासदांस व्याजामध्ये सवलत देणे माझ्या मते ज्यास्त सयुक्तिक होईल.

आपल्या सभासदांच्या कर्जांवरील व्याजाचा दर उतरविणे सोसायट्यांस जेव्हा शक्य होतं, तेव्हा ह्या उतरलेल्या दराचा फायदा सर्व सभासदांस एकजात सारखा मिळावा, अशी व्यवस्था करण्यांत यावी. मागे काहीं कर्जावर ज्यास्त दराने व्याज आकारण्यांत आले असले, तरी त्यावरीलहि व्याजांत सूट दिली जावी.

जेव्हा काहीं अडचणीमुळे सभासदांस कर्जफेड करता येत नाही, त्यावेळीं तहकुबी देण्यांत येतेच. हुकूमनामा कायम केल्यानंतर सवलती देण्यास माझा तत्त्वतः विरोध आहे, परंतु विशिष्ट प्रसंगी योग्य इसमांस जरूर ती सवलत देण्यास हरकत नाही. हुकूमनाम्याच्या सध्याच्या बजावणीचे पद्धतीत काहीं फेरफाराची आवश्यकता दिसत नाही. पगारदारांच्या सोसायट्यांमधील सभासदांमध्ये विम्याचा प्रसार होणे जरूर आहे. काहीं व्यक्तींस विमा उतरविणे जाचक वाटले, तरी विम्यामुळे एकंदरीत फायदाच होईल.

मी ह्या जिल्ह्यातील सर्व सहकारी संस्थांची अजून पहाणी केलेली नाही, तथापि माझ्या पहाण्यांत आलेल्या सोसायट्यांचे कामकाज पाहून मला समाधान वाटले. शेतकी पतपेढ्यांनी साठवलेले रिझर्व्ह अविचाराने कर्ज देऊन संपुष्टांत न येतील, अशी यूनियन्सनी खबरदारी घ्यावी. आज भांडवलाचा पुरवठा करण्याचेच फक्त काम सोसायट्या करीत आहेत. विक्री व पुरवठा ह्या बाबतींत अजून पुष्कळ कार्य करण्यास जागा आहे.

सहकारी कार्यकर्त्यांचे कार्य पाहून मला संतोष वाटतो. त्यांनी आपले कार्य एकनिष्ठपणाने व मन लावून चालू ठेवावे.”

महिंद्रकर बदर्स ह्यांचे

गिरगांव, मुंबई

थंडी-

करतां

विम्याच्या पैशाची मागणी नामंजूर

हायकोर्टाचा निवाडा

नोव्हेंबर १९२५ मध्ये श्री. जेठामल पटेल ह्यांनी ओरिएंटल विमा कंपनीकडे ५,००० रुपयांचा विमा उतरण्यासाठी अर्ज केला. वैद्यकीय तपासणीत त्यांची प्रकृति चांगल्या प्रतीची आढळून आली. तरी त्यांस ३ वर्षांचे 'लॉडिंग' देण्यांत आले, म्हणजे त्या मानाने विमेशास जादा हप्ते यावे लागले. एप्रिल १९२७ साली विमेशाराने नॅशनल विमा कंपनीकडे विमा उतरण्यासाठी अर्ज केला, त्यांत ह्या जादा हप्त्यांचा उल्लेख केलेला नव्हता. वैद्यकीय तपासणीमध्ये त्यांचे वजन कर्मा व प्रकृति क्षीण असल्याचे आढळून आले व कंपनीने अर्जाचा विचार करण्याचे पुढे ढकलले. २७ ऑगस्ट ते १० सप्टेंबरपर्यंत विमेशार औषध घेत होता. ह्याच सुमारास, मॅन्युफॅक्चरर्स विमा कंपनीने, तिने दिलेल्या विम्यावरील हप्ते बंद झाल्यामुळे, विमेशाराची पॉलिसी रद्द केली व ती पुनः चालू करावी, ह्या विषयीचा अर्जहि, विमेशाराच्या प्रकृतीविषयक अहवाल प्रतिकूल असल्यामुळे, नामंजूर केला. जून १९२८ मध्ये विमेशार डाकोर येथे गेला व एकाच दिवशी त्याने तीन कंपन्यांकडे विमा अर्ज पाठवले. ह्यांपैकी एक अर्ज नॉर्विच यूनियन विमा-कंपनीकडे करण्यांत आला. विमा-अर्जात त्याने वरील इतिहास लिहिला नाही व शक्तिक्षीणतेबद्दल आपण वैद्यकीय उपचार केल्याचेहि त्याने निवेदन केले नाही. ७ ऑगस्ट १९२८ रोजी त्याने नॉर्विच कंपनीचा हप्ता भरला व १० ऑक्टोबर १९२८ रोजी विमेशार मरण पावला. विमेशाराच्या मुलाने विम्याच्या रकमेची मागणी केली, परंतु कंपनीने ती नाकारली. म्हणून हे प्रकरण मुंबई हायकोर्टात गेले.

विमा-अर्जात अर्जदाराने दिलेल्या उत्तरावरच विमा पत्रकाची उभारणी केलेली असल्याने, विमेशाराने वस्तुस्थितीस सोडून उत्तर लिहिली असल्यास विम्याचे पैसे देण्यास कंपनी बांधलेली नाही, असे न्यायाधिकांनी सांगितले. ज्या गोष्टीच्या निवेदनामुळे अर्जदाराचा विमा-अर्ज मंजूर होणे कठिण पडले असते अशा कित्येक गोष्टी विमेशाराचे पूर्वेतिहासांत होत्या. विमेशाराने सर्व माहिती सांगितली होती, परंतु एजंटाने व वैद्यकीय परीक्षकाने ती अर्जामध्ये नीट भरली नाही, असे वादीतर्फे प्रतिपादण्यांत आले. हे खरे मानले, तरी अर्ज लिहितेवेळी एजंट हा कंपनीतर्फे काम करीत होता असे म्हणता येणार नाही व एजंटस अर्जाव्यतिरिक्त मिळालेल्या माहितीबद्दल कंपनीस जबाबदार धरणे रास्त होणार नाही, असा न्यायाधिकांनी अभिप्राय व्यक्त केला. विम्याची रकम देण्यास कंपनी बांधलेली नाही असा हायकोर्टाने निकाल दिला.

१९३५-३६ सालांतील आयात

साखरेची यंत्रसामुग्री, शिवण्याची यंत्रे, टाइपरायटर्स व शेतीची साधने

साखरेच्या उत्पादनास लागणाऱ्या यंत्रसामुग्रीची आयात दिवसानुदिवस कमी होत आहे. १९३३-३४ साली ३ कोटी ३६ लक्ष रुपयांची यंत्रे हिंदुस्थानांत उतरली, १९३४-३५ मध्ये १ कोटी ५ लक्ष रुपये किंमतीची यंत्रसामुग्री आली, तर १९३५-३६ मध्ये फक्त ६६ लक्ष रुपयांची यंत्रे आयात झाली. ह्यापैकी, ५० लाखांची यंत्रे ब्रिटिश बनावटीची होती.

शिवण्याच्या व विणण्याच्या यंत्रांची आयात, संख्येच्या दृष्टीने वाढली असली, तरी त्यांच्या किंमतीत घट झाली आहे. अहवालाचे वर्षी ६६ लक्षांची यंत्रे आली. म्हणजे त्यापूर्वीच्या वर्षीतील आयातीपेक्षा ८ लक्ष रुपयांची यंत्रे कमी आली.

टाइपरायटर्सच्या आयातीत मात्र वाढ झाली आहे. १९३४-३५ मध्ये १६ लक्ष रुपयांचे १५,२२० टाइपरायटर्स हिंदुस्थानांत आले; १९३५-३६ साली १५,८७० टाइपरायटर्स उतरले व त्यांची किंमत १७ लक्ष रुपये भरली. ह्यापैकी अमेरिकन बनावटीच्या यंत्रांची किंमत १५ लक्ष रुपये होती.

शेतीकामासाठी लागणारे नांगर इत्यादि साधनांच्या आयातीत १ लाख रुपये किंमतीची घट झाली व आलेल्या मालाची किंमत १० लक्ष रुपये भरली.

बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेटची वार्षिक सभा

वरील सिंडिकेटची दुसरी वार्षिक सभा टिळक स्मारक मंदिरांत गेल्या रविवारी भरली होती. सिंडिकेटचे अध्यक्ष, श्री. वर्तक ह्यांनी अध्यक्षस्थान स्वीकारले होते. वार्षिक अहवाल व ताळेबंद सभेत मंजूर करण्यांत आला आणि मेसर्स जी. डी. आपटे व मेसर्स जी. एम्. ओक ह्या हिशेबतपासनीसाठीची नेमणूक झाली.

“शेती व शेतकरी”

ह्या मासिकाच्या डिसेंबर महिन्याच्या अंकांत उसाच्या लागवडीसंबंधी लेख प्रसिद्ध झाले असून, वाळवी व तिचा नाश, सिगारेट कशा तयार करतात, डुय्यम धंदे, इत्यादि विषयांवर उपयुक्त मजकूर प्रसिद्ध झाला आहे.

स्वदेशी मालास संरक्षण देण्याची उत्सुकता

आपल्या स्वतःच्या देशातील उद्योगधंद्यांस ग्रेटब्रिटनमधील सरकार किती सहानुभूतीने संरक्षण देते, ह्याचे प्रत्यंतर पार्लमेंटातील वादविवादाचे वेळी नुकतेच दिसून आले. कॉले, चाकू, टाइपरायटर, इत्यादींच्या आयातीवर जादा जकात बसविणारे ब्रिटिश सभागृहापुढे होते. ह्या बिलास विरोध करतांना मि. ए. व्ही. अलेक्झंडर म्हणाले:—“ग्रेटब्रिटनमध्ये तयार झालेले टाइपरायटर विलायती बनावटीच्या यंत्रांपेक्षा बाजारांत स्वस्त मिळत असतांना, परदेशी टाइपरायटरवर एक पौंड जकात जादा बसविण्यांत येत आहे.”

किंमत

ओव्हरकोट खरेदी करा

रु. १२॥

बुधवार चौक, पुणे

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२१-४
५% (१९३९-४४) लोन ...	१०८-१४
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	१२०-४
४% १९६०-७० ...	११५-२
४% १९४३ ...	१११-१२
३३% विनमुदत ...	१००-३
३३% १९४७-५० ...	१०७-६
३३% १९४८-५२ ...	१०१-२

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	११२-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१११-१२
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१११-१२
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११३-६
५% म्हैसूर (१९५५) ...	१२६-८

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१३६-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	११७-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३५-४
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५७५-०
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३९-४

रेल्वेज

डॉड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४३%)	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४३%)	९८-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. १०)	९१७-८

वीज

बांबे ट्रॅन्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५३-७
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२६७-८
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२६५-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि. डिव्हि. ६३%)	१६१३-१२
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७३%)	१६१७-८

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९८-१२
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७९-०
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	२२३-८
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	८५८-२

सोनं-चांदी

सोनं (मिंट) प्रत्येक तोळ्यास	३५-१३
चांदी (मिंट) प्रत्येक १०० तोळ्यास	५२-१२

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि.

स्थापना स. १९१३. मुख्य कचेरी-सातारा.

संपूर्ण स्वदेशी, अत्यंत सुदृढ, माफक हप्त्याची पहिली व पहिल्या प्रतीची महाराष्ट्रीय विमासंस्था.

बोनस { हयातीतील रु. ६०
त्रैवार्षिक { हयातीनंतरचे रु. ७५
दरहजारी

१९३५ मधील नवे काम ५१,३०,०४२ रु.

एकूण चालू काम २,७०,००,००० रु. अधिक

एकूण जिंदगी ७१,७१,०९३ रु.

लाइफ फंड ६०,४२,८७३ रु.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी पत्रव्यवहार करा.

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि.

कडून

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते सिफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट एक्झिच्यूटिव्ह आणि
खाते ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:-

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थे-कडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, | 716 Sadashiv Peth,
Bombay | Poona City.

Public Works Department.

Sealed tenders on B-1 forms will be received by the undersigned in his office at Thana upto 2 P. M. (S. T.) on Tuesday the 22nd December 1936, for the following works :—

Name of work.	Estimated cost.	Amount of earnest money.
(1) Widening Bridge in mile 37/3 of the Bombay-Poona Road.	16,190/-	550/-
(2) Raising & widening the roadway in mile 27 of Thana Panvel Road.	14,307/-	500/-
(3) Widening the bridge No. 110 in mile 14/6 of the Bandra-Ghodbunder Road.	4,519/-	150/-

2/- Blank forms with specifications can be had on payment of Rs. 3/- per form per work on any working day during office hours except the day on which tenders are to be received.

3/- Each tender should be accompanied by a challan to the extent of the amount shown against each work as earnest money paid into any Government Treasury or Reserve Bank of India separately for each work without which no tender will be considered and the balance of the amount of Security Deposit will be deducted at 5% from bills.

4/- The Executive Engineer, Thana Division does not bind himself to accept any or the lowest tender and no reasons for the acceptance or the rejection of any tender will be given.

Thana,
10th December, 1936.

Sd/- B. K. Bose,
Executive Engineer,
Thana Dn.

व्यापारी-उद्दमी लोकांस
—अपूर्व संधि—

पुणे औद्योगिक प्रदर्शन १९३७

वास्तुशास्त्रज्ञ व घरमालक

आमचा इमारतीच्या बांधकामाचा चुना शिफारसपूर्वक व अगत्याने वापरतात.

“ गिलाव्याचा चुना हा तर आमचे चुन्याचे धंद्यातील विशेष होय.”

भाऊ गंगाधर साठे,

बिल्डिंग कॉन्ट्रक्टर व मळलेल्या चुन्याचे व्यापारी,
५१२ सदाशिव, चिमण्या गणपती चौक, पुणे २

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळींच्या केंद्रस्थानी
असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल कोऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी—अपोलो रस्ता, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१५ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा („ सातारा)	१६ विरमगांव („ अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर („ „)	१७ धुळे („ प. सानदेश)
४ कन्हाड („ „)	१८ दोंडाईचे („ „)
५ तासगांव („ „)	१९ शिरपूर („ „)
६ किलोस्करवाडी („ „)	२० शहादे („ „)
७ शिराळे („ „)	२१ नंदुरबार („ „)
८ कोरगांव („ „)	२२ साफ़ी („ „)
९ अहमदनगर („ अहमदनगर)	२३ शिंदखेडे („ „)
१० शेवगांव („ „)	२४ मालेगांव („ नाशिक)
११ कोपरगांव („ „)	२५ सटाणा („ „)
१२ भिवंडी („ ठाणे)	२६ कळवण („ „)
१३ पालघर („ „)	२७ दोहद („ पंचमहाल)
१४ कल्याण („ „)	२८ कालोल („ „)

खेळते भांडवल रु. २०००००००० चे वर

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

फक्त नोंदलेल्या सहकारी पतपेढ्यांनाच कर्ज

दिलीं जातात.

शिवाय

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा
व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अगर शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

शास्त्रशुद्ध पायावर काम करणारी, महाराष्ट्राची
प्रमुख प्राविहंट विमा कं.

दि हिंद बेनिफिट सोसायटी लि.

च्या लोकप्रिय

प्रपंच पॉलिसीकरिता प्रचारक पाहिजेत.

माहितीसाठी लिहा.

किताब बिल्डिंग, बुधवार, पुणे.

सेक्रेटरी.

K. K. & Co.

Photographic Dealers

POONA.

दि डॉन ऑफ इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि., पुणे.

पुणे व सोलापूर येथे

बिल्डिंग इन्व्हेस्टमेंट आणि बँकिंग डिपार्टमेंटची
कंपनीचे बँकर्सनी पसंत केलेली

ता. १ आक्टो -] नवीन योजना [ता. १ आक्टो.
वरपासून सुरू] वरपासून सुरू

मुदतीच्या ठेवीवर मासिक व्याज देण्याची

फायदेशीर अपूर्व सोय.

बँकेच्या उतरत्या व्याजाच्या काळांत लोकांस आपले कौटुंबिक
निर्वाहास साधन अगर मदत म्हणून ठेवीवर मासिक, नियमित
व किरायातशीर व्याज देण्याची व्यवस्था तारीख १ आक्टो-
बर १९३६ पासून अमलांत आणली आहे.

गरजूनी जास्त माहिती मागवावी. अगर समक्ष भेटावे.
पुणे, ता. २२-९-३६

जनरल मॅनेजर.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

डेकन गो लड फले क

गो

लड

फले

क

गिन्हाईकांच्या आवडीनिवडी
चा पूर्ण विचार करून अनुभवी
तज्ज्ञांच्या देखरेखीखाली तयार
केलेली ही सिगारेट फार लोक-
प्रिय झाली असल्यास नवल
नाही.

Apply for Agencies—

Deccan Tobacco Works,

Poona 4

Tel. Address—'CIGARETTES' POONA.

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली

पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी—

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष—श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला { हयातीनंतर विम्यास

३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा { ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी
सून (३) स्वदेशी मजुरी.

या तीन गोष्टी लक्षांत ठेवल्याने
स्वदेशीवद्दल तुमची फसवणूक होणार
नाही.

हातरुमालापासून सर्व प्रकारचे
रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सर्व प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचे
खात्रीचा पुण्यातील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

हे पत्र पुणे, पेट भांडुडां घ. नं. ९३६१३ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व
रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवास,' भांडुडां, घ. नं. ९२७/१३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.